

RASA RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

„TAPTYBĖ TARSI SALA“: ANGLIJOS LIETUVIŲ AKADEMINIO JAUNIMO ATVEJIS

“Identity as an Island”: A Case Study
of Lithuanian Academic Youth in England

SUMMARY

This article examines the cultural and religious identity expressed by the Lithuanian academic youth in the prestigious universities of England. Drawing on the theoretical background of the anthropologists E. Gellner and T. H. Eriksen, particular attention is given to the concept of identity. The analysis of cultural and religious identity is based on the ethnographic fieldwork of the author in England and Lithuania in 2017. The study reveals that the identity of Lithuania academic youth in England is like an „island“ hanging between several continents, where they “feel at home everywhere, but at the same time anywhere“. The analysis of the cultural identities of Lithuanian students and graduates in England emphasis a mixture of identities of several strata – city dweller, ethnographic representative, national, European, international citizen. The importance of religious identity among academic Lithuanian youth in England was made by an empirical survey. In the three groups of prestigious university students and graduates, the vast majority were atheists, Roman Catholics, and agnostics. Some of the answers revealed undefined religious identities.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama Anglijos lietuvių akademinio jaunimo kultūrinės ir religinės tapatybės aspektai. Aptariama tapatybės sąvoka remiantis antropologų E. Gellnerio ir T. H. Erikseno teorinėmis įžvalgomis. Autorės atliktas tyrimas atskleidė, kad postmodernios visuomenės imigranto tapatybė – tarsi pakibusi „sala“ tarp kelių kontinentų, kai „visur jaučiamasi tarsi kaip namie, bet kartu iki galo – „niekur“. Atlikus trijų Anglijos prestižinių universitetų lietuvių studentų ir absolventų atstovų kultūrinės tapatybės analizę, išryškėjo kelių sluoksnių – miesto gyventojų, etnografinio regiono atstovo, valstybės piliečio, europiečio, tarp-tautinio piliečio – tapatybių mišinys. Kiek religinė tapatybė yra svarbi ir kaip ji traktuojama tarp Anglijoje

RAKTAŽODŽIAI: Anglijos lietuvių tapatybė, kultūrinė ir religinė tapatybė.

KEY WORDS: Identity of Lithuanians in England, cultural and religious identity.

gyvenančio akademinio lietuvių jaunimo, atskleidė empirinio tyrimo apklausa. Trijų prestižinių universitetų studentų bei absolventų grupių dauguma buvo ateistai, Romos katalikai ir agnostikai. Kai kuriuose atsakymuose išryškėjo neapibrėžta jaunosios kartos religinė tapatybė.

ĮVADAS

Dabartinės visuomenės tyrinėtojai sutelkę dėmesį į šiuolaikinio pasaulio tapatybės klausimus ir konstruoja naujas sąvokas šiam reiškiniui apibūdinti. Vienas jų – norvegų antropologas Thomasas Hyllandas Eriksenas, tyrinėjantis šiuolaikinio pasaulio destabilizuotą tapatybę. Jis vartoja dabartinio *perkaitusio pasaulio* terminą norėdamas pabrėžti šiuolaikinio pasaulio greitus pokyčius ir įtampas bei jų sukeltus konfliktus ir trintis. Anot jo, „perkaitimas gali būti vartojamas kaip pagrindinė dabartinės globalizacijos fazės metafora“ (Eriksen, Schober 2016: 2).

Sparčių pokyčių amžiuje, ypač migracijos sąlygomis, žmogui kyla egzistenciniai klausimai: kaip aš galiu išlikti savimi ir išlaikyti savo tapatybę migracijoje, kai aplink yra tiek daug pokyčių? Kokia yra mano gyvenimo prasmė sparčiai kintančiame pasaulyje? „Kokius pokyčius mes priimame, ir kokius pokyčius mes matome kaip grėsmę?“ (Eriksen, Schober 2016: 3).

Vakarų Europos antropologai yra pabrėžę šiuolaikiniam pasauliui būdingą bruožą – modernios visuomenės homogeniškumą ir kartu įvairovę, kur „grupės ir individai akivaizdžiai tampa vienas į kitą panašūs ir skirtingi tuo pačiu metu“ (Gellner 1978: 141; Eriksen 1993: 147). Vis dėlto, nors supanašėjama dėl modernizacijos ir globalizacijos procesų, tuo pat metu vyksta paradoksaliūs procesai – grupės ir individai išlaiko savitą tapatybę.

Straipsnyje *tyrimo objektu* pasirinkta viena didžiausių lietuvių imigrantų bendruomenė Anglijoje. Po Europos Sąjungos naujųjų narių plėtros 2004 m. lietuviai Didžiojoje Britanijoje tapo antra didžiausia imigrantų grupe po lenkų¹. Lietuviai Anglijos daugiakultūrinėje aplinkoje sudaro vieną iš *etninių mažumų*. Ją galima apibrėžti kaip grupę, mažesnę nei kita visuomenės gyventojų dalis, „kuri nėra politiškai dominuojanti ir traktuojama kaip etninė kategorija“ (Eriksen 1993: 121). Anglijos lietuvių diasporoje telkiasi įvairių socialinių grupių žmonės: ekonominiai ir meilės imigrantai, elitinio sluoksnio atstovai, kuriems priklausytų ir prestižiniuose Anglijos universitetuose studijuojantis akademinis jaunimas.

Šio straipsnio tikslas – pasitelkus trijų prestižinių Anglijos universitetų lietuvių studentų ir absolventų bendruomenes, atskleisti jų kultūrinę ir religinę tapatybę. Keliama kultūrinės ir religinės tapatybės išsaugojimo ir kaitos migracijos sąlygomis problema. Tyrimo imtį sudaro trijų prestižinių Anglijos universitetų lietuvių studentų ir absolventų, gyvenančių Anglijoje, bendruomenės, kurias būtų galima traktuoti kaip potencialias būsimašias lietuvių imigrantų grupes Jungtinėje Karalystėje. Daugelis jų yra aktyvūs lietuvių bendruomenių nariai, priklausantys kelioms bendruomenėms, pavyzdžiui, Jungtinės Karalys-

tės lietuvių jaunimo sąjungai (JKLJS), Baltijos šalių klubui ir kitoms lietuvių bendruomenėms JK.

Pastarąjį dešimtmetį migracijos problema nagrinėjančių mokslininkų darbuose aptartos migracijos psichologinės priežastys (Žardeckaitė-Matulaitienė 2010), migracinės patirties įtaka migrantų tapatybei, namų suvokimui bei jų konstravimui Jungtinėje Karalystėje (Parutis 2006, 2007). Gvildinti lietuvių imigrantų bendruomenės integracijos iššūkiai Londone (Mackela 2018), lietuvių emigrantų įvaizdis žiniasklaidoje (Liubiniene 2006) bei žiniasklaidos formuojamas „savų“ ir „svetimų“ (emigravusiųjų) modelis (Bagdonavičienė 2008). Taip pat aptarta tautinio identiteto ir etniškumo įvairovė tarp skirtingų lietuvių migracijos bangų JAV (Čiubrinskas 2008, 2005) bei skirtingų Čikagos lietuvių migracijos bangų susipriešinimas (Kuzmickaitė 2005). Gilintasi ir į naujosios bangos emigracijos savasties paieškas bei jų įtaką Jungtinės Karalystės lietuvių bendruomenei; į tautiškumo, kaip individualizmo išraiškos, aspektą (Bagdonavičienė 2008; Ilgūnaitė 2008). Jolanta Kuznecovienė (2009a; 2009b), tyrusi lietuvių tautinės tapatybės kuriamas strategijas imigracijoje, išskyrė tris tapatybės konstravimo strategijas: *etninės kultūrinės erdvės konstravimo strategija*, kai imigrantai kuria savo lietuvišką kultūrinę erdvę naudodami lietuviškus kodus ir simbolius;

imigrantų kultūrinio atvirumo arba kosmopolitizmo strategija, kurią apibūdina imigrantų socialinė pozicija „įsivietinimas“ ir daugiaetninė profesinė erdvė, bei *emocinio saistymosi su kilmės kraštu strategija*.

Nemažai darbų buvo skirta Lietuvos akademinio jaunimo migracijos klausimams: studentų migraciją lemiantiems veiksniams ir nuostatomis emigruoti (Merkys et al. 2006; Ramanauskaitė et al. 2013, 2015; Aidis, Krupickaitė 2007, 2009; Skačkauskaitė 2007); protų nutekėjimo klausimams bei užsienyje magistrantūros ar doktorantūros studijas baigusiųjų reemigracijai (Didžgalvytė, Pukelienė 2010). Bridget Anderson, Martin Ruhs, Ben Rogaly ir Sarah Spencer yra publikavę mokslo studiją apie išsilavinusius, aukštos kvalifikacijos naujosios bangos migrantus iš Centrinės ir Rytų Europos (buvo tirti čekai, slovakai, lenkai ir lietuviai) Jungtinėje Karalystėje, kuriuos skatina emigruoti geresnės ekonominės sąlygos, anglų kalbos vartojimo bei skirtingos patirties užsienio šalyse galimybės (Anderson et al. 2006: 113).

Nors pastarąjį dešimtmetį lietuvių migracijos problemos buvo tyrinėtoms įvairiais aspektais sociologų, antropologų, etnologų, istorikų, tačiau prestižinių Anglijos universitetų studentų ir jų absolventų kultūrinė ir religinė tapatybė iki šiol nesulaukė išsamesnio tyrinėtojų dėmesio. Taigi šiuo tyrimu siekiama atskleisti neužpildytas tyrimo erdves.

TYRIMO METODOLOGIJA

Etnografinis lauko tyrimas buvo atliktas penkis mėnesius nuo 2017 m. balandžio 29 iki rugsėjo 30 d. Anglijoje

ir Lietuvoje pagal autorės sudarytą tyrimo programą², pasitelkus etnografinį klausimyną ir teorinę prieigą. Empirinei

medžiagai surinkti pasitelktas stebėjimas, neformalūs pokalbiai, gerai informuotų pateikėjų apklausa, struktūruotas, pusiau struktūruotas ir išsamusis interviu, lauko užrašai bei anketavimas. Taip pat taikyti surinktos medžiagos analizės metodai: dokumentų turinio ir lauko tyrimų medžiagos analizė, internetinės žiniasklaidos turinio analizė, lyginamasis metodas.

Dalyvaujant lauko tyrimuose lankytasi įvairiose erdvėse: studentų gyvenamose ir dažniausiai lankomose studijų ir poilsio erdvėse – universitetų koldžuose, auditorijose, bibliotekose, universitetų parkuose, koledžų kavinėse, aludėse. Stebėjimas ir neformalūs pokalbiai padėjo atskleisti tuos aspektus, kurių nebūtų galima pastebėti interviu metodu. Tai leido geriau suprasti akademinio jaunimo socialinius tinklus, studentų pomėgius ir vertybes. Dar viena erdvė, kurioje ypač intensyviai vyko tyrimas 2017 m. liepos mėnesį, – Kauno oro uostas, tuo metu tapęs oro skrydžių Lietuvos sostine laikinai uždarius Vilniaus oro uostą. Šioje erdvėje buvo galima sutikti visos Lietuvos emigrantų, vykstančių į Jungtinę Karalystę arba grįžtančių atostogų į Lietuvą. Dalis interviu vyko ir nuotoliniu būdu per internetą naudojant „Skype“ arba „Facebook Messenger“ programas. Šis tyrimo būdas padėjo sutaupyti nemažai laiko resursų ir nemenkas kelionės bei nakvynės išlaidas. Interviu laikas įvairavo (nuo pusės ar valandos iki trijų–keturių valandų) ir priklausė nuo tyrimo aplinkybių. Trumpiausi interviu užrašyti Kauno oro uoste kartu su tiriamaisiais laukiant eilės prie įlaipinimo į lėktuvą ar багаžo

registracijos. Ilgiausi interviu vyko Anglijoje tiriamųjų gyvenamosiose ar studijų vietose, taip pat Lietuvoje per internetą naudojant minėtas programas.

Pateikėjų charakteristika. Pasirinkta tiriamoji grupė yra paskutiniosios bangos imigrantai lietuviai, kurie į Angliją atvyko po 2004 m., Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. Labiausiai mus domino, kaip šios emigracijos bangos atstovai integruojasi Jungtinėje Karalystėje ir kaip išlaiko savo etninę, kultūrinę ir religinę tapatybę. Trijų prestižinių Anglijos universitetų studentų bendruomenės didžią dalį sudarė bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų studentai, mažesnę dalį – šių universitetų absolventai, savo karjerą tęsiantys Jungtinėje Karalystėje. Pastarosios grupės atsakymai padėjo suvokti jaunuolių akademinės ar verslo karjeros galimybes tarptautinėje darbo rinkoje. Didžiausią šių trijų grupių tiriamųjų dalį sudarė Lietuvos didžiųjų miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio – prestižinių gimnazijų absolventai. Tarp minėtų miestų gimnazijų didžiausią skaičių sudaro Vilniaus licejus, Kauno technologijos universiteto ir Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijų absolventai. Per interviu ne kartą minėtos ir Jėzuitų gimnazijos Vilniuje ir Kaune, kuriose moksleiviai mokėsi iki 8 klasės, prieš įstodami į anksčiau minėtas prestižines Lietuvos gimnazijas. Minėtų trijų grupių tiriamieji yra gimę nuo 1981 iki 1997 m. Šios grupės tiriamuosius būtų galima apibūdinti kaip ypatingų gabumų žmones, motyvuotus, ambicingus, aiškiai ir kryptingai siekiančius savo gyvenimo tikslo. Dauguma jų yra gamtos ir tikslųjų mokslų atstovai, kur kas ma-

žesnę dalį sudarė socialinių bei humanitarinių mokslų atstovai.

Remiantis lauko tyrimų ir internetinės žiniasklaidos analize bei teorine prieiga siekta nustatyti Anglijos lietuvių imigrantų kultūrinę ir religinę tapatybę. Etnografiniam lauko tyrimui parengtas etnografinis dviejų dalių klausimynas. Pirmoje dalyje pateikti bendro pobūdžio klausimai apie pateikėją. Antroje dalyje specifiniai klausimai tyrimo tema apėmė etninės, kultūrinės ir religinės tapatybės klausimus bei jų kaitos priežastis, bendras lietuvių emigrantų veiklos sritis, socialinių tinklų kūrimą, savo tapatybės pristatymą, stereotipus apie Anglijos lietuvius, akademinio jaunimo planus po studijų, akademinę ir darbo karjerą bei siekius sugrįžus gyventi į Lietuvą ar pasirinkus kitas šalis.

Pateikėjų atranka vykdyta „sniego gniūžtės“ principu. Pradžioje buvo pasirinkti minėtų grupių atstovai, kurie vė-

liau nurodė kitus, gerai informuotų pateikėjų kontaktus. Jie priklausė tai pačiai socialinei grupei arba juos siejo tie patys socialiniai tinklai, pavyzdžiui, bendra lietuvių studentų bendruomenės veikla. Kai kurie iš apklaustų žmonių šiuo metu emigracijoje yra sukūrę smulkų savo verslą, kita dalis – studentiško amžiaus žmonės, studijuojantys Anglijoje, trečioji dalis – prestižinių mokyklų absolventai, šiuo metu dirbantys tarptautiniame versle ar akademinį darbą Anglijoje.

Tyrimas yra anoniminis, todėl žmonių vardai yra pakeisti. Vykdamas tyrimą buvo apklausta 30 pateikėjų *tête-à-tête* būdu. Pagrindinis tyrimo šaltinis – etnografinio lauko tyrimo medžiaga, surinkta autorės 2017 m. balandžio–rugsėjo mėnesiais Anglijoje ir Lietuvoje. Papildomi tyrimo šaltiniai – internetinės žiniasklaidos ir interneto tinklalapių, atspindinčių lietuvių bendruomenių veiklą Anglijoje, analizė.

„TAPATYBĖ TARSI SALA“

Daugiakultūrinė ir daugiareliginė aplinka, kurioje atsiduria lietuvių imigrantai Anglijoje, skatina kelti egzistencinius klausimus ir ieškoti atsakymų, susijusių su savo tapatybe. Tik atvykus į svetimą šalį, iš karto susiduriama su savo tapatybės, savo išskirtinumo klausimais. Kaip teigia T. Eriksenas, „etniškumas yra viena svarbiausių šio skirtingumo išraiškų. Etninis skirtingumas sukuria socialinius, kultūrinius, politinius resursus, kurie suponuoja ankstesnius įsitvirtinusių kontaktus tarp grupių ir, atsižvelgiant į tai, jų integraciją į bendrą sistemą“ (Eriksen 1993: 147).

Etninė dichotomija ir ribų nustatymo procesas nuolat lydi emigrantus per visą jų buvimo emigracijoje laikotarpį. Šis procesas ypač ryškus pačioje pradžioje, tik atvykus į šalį, kai mokinamasi pažinti skirtingos kultūros simbolius ir jų reikšmes, perskaityti komunikacijos kodus, kurie priimtini ir visuotiniai įtvirtinti imigrantui nepažįstamoje kultūroje.

Urbanizuotos erdvės ir individualistinės vertybės, būdingos Vakarų Europos visuomenei, sukuria savotišką socialinį ir kultūrinį vakuumą imigrantų gyvenimuose, ypač tų, kurie yra atvykę iš mažų Lietuvos miestelių ir kaimų. Urbani-

zuotoje, daugiakultūrinėje ir daugiarelinėje aplinkoje, nepažįstamoje erdvėje iš kaimų ir mažų miestelių atvykę imigrantai jaučiasi nesaugūs, nes tokioje erdvėje giminystės ir kiti artimi socialiniai ryšiai, vyravę jų gimtojoje namų aplinkoje, praranda svarbą.

Nors įprasta manyti, kad antra ir trečia imigrantų karta ryškiausiai patiria tapatybės problemas, kadangi jie gyvena dviejose kultūrose (Eriksen 1993: 137), tačiau su tapatybės problemomis susiduria ir pirmosios kartos imigrantai, nuolat komunikuojantys su įvairių pasaulio šalių piliečiais ir patiriantys tapatybės krizę. Kokius tapatybės klausimus kelia ir su kokiomis tapatybės problemomis susiduria lietuviai, gyvenantys diasporoje, atskleidžia imigrantų pasakojimai, užrašyti Anglijoje 2017 m. Vienas iš tokių naratyvų yra papasakotas Gintarės, kuri emigracijoje yra praleidusi septynerius metus:

Didžiąją dalį laiko gyvenau Vilniuje ir save laikau **vilniete**, nors tėvai yra iš Žemaitijos. Lietuvos kontekste esu vilnietė. Kaip tik galvojau šiandien, eidama čia. Galvojau, aišku, kad bus klausimas: tu esi tas ar tas, tas ar tas, o aš – viskas. Tai yra įvairialypė tapatybė, kuri nuolatos keičiasi suvokimu, savo gyvenimiškų patirčių įsivavinimu. Niekada nelaikiau savęs labai ten **žemaite**, bet dabar kartais išlenda toksai kažkoks keistas giluminis pasididžiavimas, kad mes žemaičiai – kitokie, bet iš tikrųjų labiau esu vilnietė Lietuvos kontekste. Labiausiai supratau, ypač čia atvažiavusi, šitame universitete, šitoje tarptautinėje aplinkoje, kad iki pasaulio tapatybės mano patirtims dar toli, bet ką jaučiu, tai tą **europietiškąją tapatybę**. Apskritai, man taip atrodo, kai atsiduri tarp žmonių ir pats pradedi jausti, kad tu pats jau ne-

begali atsakyti tiesiai šviesiai, kam priklausai – vienai tautai, kalbai, žemei ar kitai. Tada kyla tokia vidinė krizė ir klausimas: – Tai kas aš esu? (RAA ALTI/23-24)

Egzistencinis, su savo tapatybe susijęs klausimas „Kas aš esu?“ apima ne tik įprastus tautos, kalbos, teritorijos, bet ir vidinius asmenybės krizės diskursus, išskylančius svarstant savo tapatybės klausimus.

Toliau gvildenant etninės tapatybės klausimus, kalbama apie etninę, tarpvalstybinę tapatybę ir užsimenama apie tarpinės tapatybės kategoriją, kuri, anot respondentės, „tampa tarsi sala“:

Aš prieš tai esu vienerius metus gyvenu si Belgijoje, Briuselyje <...>. Pirmąkart išvažiavus, ilgiau pagyvenus, pradėjau jausti.... Aš jaučiu, kad aš esu **lietuvė**. Iš to kažkokio trūkumo pradedi apmąstyti savo tapatybę. Paskui po metų grįžau į Lietuvą pasibaigti savo studijų... Tada jau atvažiavau į Angliją, čia įstojau į šitą universitetą ir jau šešti metai kaip čia aš esu. Kažkuriuo metu pradedi suvokti, kad, viena vertus, neesi iki galo namuose, neesi savo namų šalyje. Dabar lengva būti tarsi viena koja [Lietuvoje], stebėti, kas vyksta visuomenėje, ir temas, ir diskusijas, ir jose dalyvauti. Čia mes galime dalyvauti. Dabar yra tas terminas „Transnational identities and transnational practices“. Tai mes šitą galime daryti, bet tai vis tiek nėra visiškai toks priklausymas. Nuvažiavus namo irgi jauti – aš ir čia, ir ne čia. Toj šaly, kur esi, irgi nesijauti iki galo savas ir niekada savas iki galo nebūsi. Aš suvokiau, kad aš **atsidūriau tarpe**. Pradžioje buvo toks suvokimas, kuris atneša tokį vienatvės jausmą, nes kaip čia dabar „tarpas“ į niekur, tarp dviejų polių. Paskiau sutinki žmonių, kurių savijauta atliepia, [yra] tokia pati – „tarpe“.

Dabartinio mūsų laiko keliaujančių žmonių iš vienos šalies, iš kitos šalies, arba žmonių, kurių tėvai yra iš skirtingų šalių, kurie ten savo didžiąją vaikystės, paauglystės dalį ir jau paskui savo studijų dalį yra praleidę skirtingose šalyse, ir visur jaučiasi tarsi kaip namie, bet kartu niekur iki galo. **Tada [tapatybė] tampa tarsi sala, tarpas, kuriame mūsų visų patirtys tarsi susisieja, jos atliepia viena kitą.** Čia tampa nelabai svarbu, ar čia lietuvis, ar lietuvis, kuris gyvena Anglijoje, ar lietuvis ir belgo sūnus, kuris studijuoja kur nors Olandijoje, ar žmogus, kuris turi tris pasus – brito, šveicaro ir Amerikos. Yra tokių žmonių mano aplinkoj. Mano vienas pažįstamas iš esmės save identifikuoja kaip šveicaras, amerikietis truputėlį ir britas. Jis kalba trim kalbom, trim akcentais ir persijungia kada jam reikia. Kai tokioje aplinkoje būni, man tas tapatybės klausimas tampa be galo kompliktuotas. Čia jau nebėra to „vienas prie vieno“ santykio. Šiandien taip nebeišeina padaryt arba kai kuriems išeina, bet yra daugybė žmonių, kurie tada atsiduria užribyje, jei pradedame teigti tokią tapatybės koncepciją: „pasirink – vienas arba antras“. Taip daugybė žmonių, minia žmonių yra išmetami į užribį ir tas naratyvas jau nebeatliepia... Man niekada neišeina labai tiesmukai atsakyti į tapatybės klausimus, ypač dėl to, kad aš pati apie juos galvoju nuolat (RAA ALT I/23-24).

Tokia dviprasmiška situacija, kai gyvenama daugiakultūrinėje aplinkoje, gana kompliktuota individui, siekiančiam aiškiai apibrėžtos tapatybės. Svarbus tapatybės klausimas, verčiantis kelti egzistencinius klausimus, vis iš naujo apmąstant savo padėtį naujoje daugiakultūrinėje aplinkoje, tampa konfliktiškas ir įstrigęs tarp keleto pasirinkimų. Šiame naratyve išskyla kelių tapatybių – miesto

gyventojų, etnografinio regiono atstovo, valstybės piliečio, europiečio ir galiausiai įveikiančio valstybių ribas pasaulio piliečio – pasirinkimai. Taigi tapatybės pasirinkimo klausimas yra gana problemiškas, tarsi pakibęs erdvėje. Emigrantas, svarstantis savo tapatybės pasirinkimą, atsiduria tarpinėje, anot Arnolo van Gennepo, liminalinėje padėtyje, kai gimtinėje nesijaučia visiškai savas, o užsienio šalyje – „iki galo savas“ ir jo neapleidžia jausmas, kad „niekada savas iki galo nebūsi“. Taigi šių dienų žmogaus tapatybė – tarsi pakibusi „sala“ tarp kelių kontinentų, o šiuolaikinės, postmodernios visuomenės atstovai „visur jaučiasi tarsi kaip namie, bet kartu iki galo „niekur“.

Gintarė prisipažįsta, kad Anglijoje bendraudama su žmonėmis tapatinasi kaip jai patogiau, priklausomai nuo situacijos. Ji mėgsta pažaisti su savo tapatybe ir pasirinkti tą, kuri yra parankiausia tam tikroje socialinėje aplinkoje. Apie savo tapatybės susidvejinimą, tarsi pakibimą tarp dviejų ar net kelių erdvių, kalbama ir kituose pateiktųjų naratyvuose.

Tapatybę galima įvardinti ir kaip sąmoningai pasirenkamą bei nuolat konstruojamą kategoriją. Ši tapatybės apibūdinimą geriausiai iliustruotų Vaidoto, gimusio Kaune, etniškai mišrioje šeimoje, naratyvas. Jo tėtis – rusų tautybės pirmosios kartos emigrantas, dar ankstyvoje vaikystėje su tėvais atvykęs gyventi į Lietuvą iš Sočio. Mama – lietuvis, kurios močiutė, gyvenusi Lietuvos ir Lenkijos pasienyje, buvo lenkų kilmės.

Kažkokio tokio grynumo siekis ieškoti tapatybės, tai pas mane nėra. Kultūriškai esu užaugęs kaip lietuvis. <...> Aš manau, kad dauguma žmonių sakytų, kad su

abiem [tapatybėmis tapatinasi]. Bent iš to, kaip aš suvokiu tapatybę, tai nėra kažkuri viena. Galbūt su viena truputį daugiau, bet nėra kažkokia labai akivaizdi konkurencija... Irgi mano europiečio tapatybę. Jei man reiktų sakyti, rinkis vieną, tai aš nenorėčiau rinktis. Tai yra kvaila sakyti, ai, nuo šio laiko nebesijausiu europiečiu. Tas palaipsniui ateina. Tai yra galbūt tokia dinamika. Mes individualiai neturim turėti vieną homogenišką tapatybę, kad visi trys-keturi milijonai lietuvių, visi turi tą vieną tapatybę ir, šiuo metu, jokios kitos. Kiekvienas žmogus individualus. Mes galime turėti vieną sluoksnį, vieną kruopelę kažkokią, ar vieną branduoliuką, kuris siejamas su Lietuva. Ar tai yra dėl to, kad tavo seneliai iš ten kilę, ar kad tu ten esi pats gyvenęs, galbūt net kitos kilmės. Tai visiškai nesvarbu – manau. Tas rinkimasis tapatybės kartais yra žalingas. Manytum, kad žmogus gali būti tikrai vienas, o ne kitas. Tai nėra iki galo natūralu bandyti išgryninti kažką, nes mes esame gana tokie daugialypiai ir tuo pačiu metu dinamiški, galbūt, organizmai su savo dovanomis (RAA ALT IV/82).

Vaidotas užsimena apie skirtingus tapatybių sluoksnius, nebūtinai konfliktuojančius, bet gebančius harmoningai koegzistuoti. Jo įvardinta kauniečio, lietuvio, Baltijos šalių regiono / Šiaurės regiono atstovo, europiečio, gyvenančio Londone, Anglijoje, tapatybė, taip pat per naujus ryšius ir socialinius tinklus nuolat išskylanti globali tapatybė, anot respondento, gali harmoningai egzistuoti tuo pačiu metu. Anot Vaidoto, augant ir keliaujant neišvengiamai vyksta tapatybės kaita. „Keliant tapatybę plečiasi, nes asmeninė patirtis ir mąstymas plečiasi kartu. Su naujomis patirtimis ir socialiniais tinklais kinta tapatybė. Bend-

raujant su žmonėmis iš viso pasaulio atsiranda daug bendro, taigi socialiniai tinklai įtinklina į globalią erdvę“ (RAA ALT IV/80-81).

Žvelgiant į šiuolaikinio žmogaus, postmodernios visuomenės atstovo, pateikiamus tapatybės apibūdinimus kyla klausimas, ar dar įmanoma homogeniška tapatybė šiuolaikinėje daugiakultūrinėje globalioje aplinkoje.

Ankstesnių mokslininkų atlikti tyrimai, susiję su individo tapatybės suvokimu antroje ir vėlesnėse imigrantų kartose, patvirtina, kad imigrantai lengvai gali keisti tapatybę, kuri skiriasi nuo tos, kurią puoselėjo jų tėvai ir seneliai. Šis procesas vyksta dėl tos priežasties, kad aiški vertybių ir bendros orientacijos „akultūracija“ jau yra įvykusi ankstesnėse imigrantų kartose. Pastebėta, kad neretai kyla įtampa tarp šių individų ir jų tėvų, kurie dar laikosi senosios tapatybės. Ribos, kliudančios visiškai asimiliuotis imigrantams, gali būti vidinės ir išorinės, pavyzdžiui, diskriminacija gali sukliudyti siekti visiškos asimiliacijos (Eriksen 1993: 138).

Mano atliktas tyrimas patvirtina ankstesnių tyrinėtojų mintis, kad „imigrantų vaikai (arba vaikų vaikai), nepaisant to, kad jie retai visiškai asimiliuojasi, paprastai save identifikuoja daug stipriau su daugumos vertybėmis“ (Eriksen 1993: 138). Šiuo atveju lietuvių antrosios kartos imigrantų karta, išskyrus atskirus atvejus, daug lengviau save sieja su britiškąja tapatybe, nei tai darė jų tėvai. Viena vertus, šie tapatybės pokyčiai gali paskatinti nacionalinius judėjimus, kita vertus, gali sumažinti socialinę etniškumo svarbą. Kaip atskleidė T. H. Erikseno tyrimai, to-

se visuomenėse, kur etniškumas yra vertinamas, į „etnines organizacijas gali būti žvelgiama kaip į tapatybės ir /ar politinės strategijos išraišką (kuri yra bendra perspektyva), bet jos taip pat gali būti laikomos apsaugine reakcija į diskriminaciją ir atsisakymą daugumai sudaryti sąlygas juos asimiliuoti“ (Eriksen 1993: 138). Antropologai yra atskleidę kultūrinių skirtumų svarbą etniškumui. Anot jų, „kai kultūriniai skirtumai sukuria socialinius skirtumus, tuomet jie prisideda prie etniškumo kūrimo“ (Eriksen 1993: 138).

Mano tyrimo rezultatai patvirtina ankstesnių tyrinėtojų duomenis, jog ant-rajai ir vėlesnėms Britanijos emigrantų kartoms puikus anglų kultūros kodų išmanymas atveria kitas pasirinkimo ga-

limybes tapatybei plėtoti nei pirmos kartos emigrantams. „Kultūrinis tapatybių turinys keičiasi, kaip ir socialinė kultūrinio turinio svarba. Kultūriniai ištekliai, kuriuos imigrantų grupė atsineša, yra transformuojami per kontaktus ir „akultūraciją“, bet taip pat jie pasiūlomi naujiems vartotojams naujame kontekste ir tuo būdu jų socialinė reikšmė pasikeičia“ (Eriksen 1993: 139).

Tyrimo metu užrašyti interviu atskleidžia, kad daugelis tyrimo dalyvių savo tapatybę apibrėžia per santykį su socialine aplinka. Kai kurie tyrime dalyvavę žmonės pripažįsta savo priklausomybę tam tikroms socialinėms grupėms, kiti teigia norintys būti nuo jų nepriklausomi ir siekia individualumo.

ANGLIJOS AKADEMINIO JAUNIMO KULTŪRINĖ IR RELIGINĖ TAPATYBĖ

Kultūrinę ir religinę tapatybę galima apibrėžti kaip sąmoningą kultūrinį ir religinį pasirinkimą bei identifikavimąsi su egzistenciškai svarbiausiais klausimais. Vieni autoriai tapatybę apibrėžia kaip „platų socialinį kultūrinį darinį, kuris apima savimonę <...>; asmeninius ir tarpasmeninius arba kolektyvinius susisaistymus kito / kitokio atžvilgiu; <...> bendrumo, priklausymo tam tikrai grupei ar grupėms mąstysenas, elgsenas ir jausenas; nuolatinį saistymosi ir atsiri- bojimo konstravimo procesą bei aktualiai keičiamus jo pavidalus“ (Čiubrinskas 2008: 13–14). Kitiems tapatybė yra „kupinas įtampų, savęs ir mus supančio pasaulio interpretacijos ir supratimo laukas, kuriame kryžiuojasi tai, ką apie mus galvoja ir sako kiti, ką apie save galvo-

jame ir kalbame mes patys bei kuo mes patys norime būti“... Taigi „tapatybė yra pasiekiamą, o nenustatoma ar pripažįstama“ kitų (Donskis 2008: 175).

Kiek religinė tapatybė yra svarbi ir kaip ji traktuojama tarp Anglijos lietuvių akademinio jaunimo atskleidė šio tyrimo apklausa. Religinės tapatybės klausimu atsakymai pasiskirstė į keletą grupių: 33 proc. apklaustųjų save laikė ateistais, 30 proc. – Romos katalikais, 23 proc. – agnostikais. Kitos keturios grupės – netikintys; nenurodę savo religinės tapatybės; budizmą ir agnosticizmą praktikaujantys; baltų senosios religijos ir panteizmo išpažinėjai sudarė po 3 proc., t. y. iš viso 12 proc. Taigi tiriamoje akademi- nio jaunimo grupėje dauguma buvo ateistai, Romos katalikai ir agnostikai.

Tarp kitų buvo keletas atvejų, kai asmenys pasirinko dvigubą religinę tapatybę, pavyzdžiui, baltų senosios religijos ir panteizmo išpažinėjas arba budistas ir agnostikas. Galima prielaida, kad religinės tapatybės ir pasaulėžiūros formavimui nemenką įtaką daro tiriamųjų specialybė. Tarp tikslųjų ir gamtos mokslų atstovų vyravo ateistinė pasaulėžiūra ar agnosticizmas, tarp humanitarinių ir socialinių mokslų atstovų – katalikų religija ir budizmas.

Reikėtų pažymėti, kad tarp tiriamųjų atsakymų neretai vyravo neapibrėžta religinė tapatybė. Pavyzdžiui, Aušrinė, išvykusi į Angliją dar būdama paauglė, su nostalgija prisiminė savo krikščioniškąją religinę tapatybę, įgytą ir puoselėtą Lietuvoje, tačiau emigracijoje gerokai pakitusią.

Esu krikščionė, Romos katalikė dėl to, kaip esu užauginta. Praktiškai labiau ateistiškai elgiuosi, nebepraktikuoju katalikybės, bet man tai liko kaip dalis tapatybės, nes tai man buvo labai svarbu Lietuvoje augant. Tai susiję su šiltais, gerais prisiminimais ir bažnyčioj, ir Jėzuitų gimnazijoje. Niekada neatsisakysiu religinės tapatybės, bet Anglijoje nepavyko ar nebuvo pakankamai noro surasti bažnyčią, kur būtų galimybė praktikuoti toliau katalikybę. Dabar sakyčiau, esu ateistė. Tik laidotuvių ir vestuvių metu lankausi bažnyčioje, sekmadieniais nesilankau (RAA ALT B. IV/59).

Nors mergina pripažino esanti krikščionė, Romos katalikė, tačiau religine praktika ji buvo nutolusi nuo Bažnyčios ir savo praktiniu elgesiu labiau atstovavo sekuliariam požiūriui.

Toliau pateiksiu Mindaugą ir Tomo – Vilniaus jėzuitų gimnazijos bei Vilniaus

licėjaus absolventų – pasakojimus, kuriuose taip pat išryškėja gana neapibrėžta religinė tapatybė. Mindaugas pasakoja:

Esu ateistas, bet jei reikia, galiu ir kataliku būti. Lietuva priklauso katalikiškai kultūrinei tradicijai, todėl save tapatinu su katalikybe. Pavyzdžiui, turiu giminaitę, vyresnio amžiaus tetą. Ji labai religinga ir jai nepatiktų, jeigu sakyčiau, kad Dievu netikiu. Jeigu pas ją svečiuose kalba nukryptų į religinę pusę, tai prie jos sakyčiau, kad esu katalikas. Esu krikštytas, priėmiau Komuniją, mokykloje nemažai katalikybės pamokų turėjau, bažnyčioje žinau kaip elgtis. Gal to užtenka laikyti save kataliku? Kita vertus, nepropaguoju katalikybės, į bažnyčią reguliariai nevaikštau, dėl to save priskiriu ateistui.

Mano religinė tapatybė kito dėl mokyklos ir auklėjimo kaitos. Iš kataliko tapau ateistui. Prieš tai mokiausi Jėzuitų gimnazijoje. Ta mokykla turėjo daug religinės įtakos. Kol joje mokiausi, tol religija tikėjau. Licėjuje mano požiūris pasikeitė. Religinė tapatybė nepakito atvykus į Angliją (RAA ALT B. II/46-47).

Tomo pasakojimas primena Mindaugo patirtį, tačiau čia, kitaip nei ankstesniame, išryškintos religinės tapatybės kaitos priežastys dar mokantis Jėzuitų gimnazijoje.

Oficialiai aš esu katalikas, bet iš tiesų esu netikintis, manyčiau, agnostikas tiesiog. Esu krikštytas, priėmęs Komuniją, bet nepriėmęs Sutvirtinimo sakramento. Čia tas sakramentas, kuriam aš jau turėjau pasirinkimą. Man atrodo, kažkiek Jėzuitų gimnazija atbaido prievole verčiant eiti išpažinties ir į mišias. Nemanau, kad taip gali pritraukti moksleivių į religiją prievole vedant išpažinties. Tiesiog spaudimas buvo. Kas antrą berods trečiadienį buvo mišios ir tada išpažinties turėjom eiti. Žinoma, gali meluoti ir sakyti, kad

buvai sekmadienį bažnyčioj ir buvai išpažinties, bet...

Man atrodo, pradedant pamokas buvo malda ir prieš pirmą pamoką, ir po paskutinės pamokos, berods. Turi dalyvaut tame. Kadangi nori priešintis, ką esi verčiamas daryt, tai labai daug kas atsibaidė nuo religijos... Man atrodo, kad yra keli licėjistai, kurie išlaikė katalikišką tapatybę.

Kadangi nebuvau religingas prieš tai, bet kai kurie iš pažįstamų studentų britų buvo ganėtinai nusiteikę prieš religiją, tai dėl jų truputį pakito, bet šiaip nelabai pakito religinė tapatybė atvykus į Angliją... (RAA ALT B. IV/25-27)

Kai kuriems studentams studijos Anglijoje suteikė platesnes galimybes jų religinei tapatybei formuotis. Pavyzdžiui, Radvilė, studijavusi universitete, kur sukoncentruota daug katalikiškos veiklos, kur veikia Mokslo ir religijos centras, daug aktyviau įsitraukė į įvairias religines veiklas nei Lietuvoje:

Gal truputėlį keitėsi religinė tapatybė atvykus į Angliją. Kai aš buvau Lietuvoje, tai tiesiog eidavau sekmadieniais į bažnyčią su šeima... Po to, kai aš tik čia atvažiavau, tai irgi tiesiog eidavau sekmadieniais į bažnyčią, o po to kažkaip sugalvojau aktyviau įsitraukti į veiklas. Pasidarė įdomiau, pradėjau domėtis religija, nes išskyla tau daugiau klausimų, sąmoningiau pradedi tikėti nei anksčiau, kai tiesiog viskas –

duotybė. Čia daugiau šneki su žmonėm, vyksta diskusijos, nes Lietuvoje arba žmonės tiki, arba labai kritiškai nusiteikę. Nėra tokios diskusijos, kuri į kažką vestų. Čia vis tiek turi pakankamai apsispėsti, turėti savo poziciją. Skiriasi pozicija, kai esi prieš šeimos ir kai jau pats apsisprendi.

Čia žinau vieną merginą [lietuve], kuri kartais eina į mišias, o šiaip labai niekas neina. Yra toks kritiškas požiūris su panieka iš Lietuvos atėjęs. Kiti žmonės labai supranta, o Lietuvoj su panieka žiūrima į tikėjimą (RAA ALT B. I/4).

Taigi asmenybės harmoningam vystymuisi tinkama aplinka ir palankios aplinkybės turi nemažą įtaką ieškant religinės tapatybės, padeda atsiskleisti tokioms savybėms kaip savanorystė, gebėjimas įsitraukti į universiteto religinės bendruomenės gyvenimą.

Neretai emigracijos sąlygomis žmonės susiburia į tautines grupes, kuriose religija dažnai yra svarbiausias tapatybės ženklas ir susibūrimo vieta, telkianti bendruomeninio solidarumo pagrindus (Veer 2012: 612). Daugeliui emigrantų atsidūrus svetimoje aplinkoje neišvengiamai išskyla tautinės, kultūrinės ir religinės tapatybės išsaugojimo problema. Tapatybę gali suteikti tik sava, gerai žinoma aplinka, kurioje vyrauja pažįstamos kultūrinės, tautinės ir religinės vertybės.

IŠVADOS

Nuoseklus socialinės ir kultūrinės tapatybės formavimasis pasaulyje, kuriame pokyčiai nenuspėjami, dažnai kylantys iš išorės ir atsirandantys dėl nenumatytų padarinių, pareikalauja lankstumo ir improvizacijos ar naujų ribų nustatymo pavidalų (Eriksen, Schober

2016: 3). Tapatybės pasirinkimo klausimas nustatant naujas ribas migracijoje yra gana problemiškas ir konfliktiškas, nuolat įstrigęs tarp keleto pasirinkimų, verčiantis kelti egzistencinius klausimus, vis iš naujo apmąstyti savo padėtį naujoje daugiakultūrinėje ir daugiareli-

ginėje aplinkoje. Imigrantas, svarstantis apie savo tapatybės pasirinkimą, atsiduria tarpinėje, liminalinėje padėtyje, kai gimtinėje nesijaučia visiškai savas, o užsienio šalyje – „iki galo savas“. Taigi šiuolaikinio postmodernios visuomenės imigranto tapatybė – tarsi pakibusi „sala“ tarp kelių kontinentų, kai „visur jaučiamasi tarsi kaip namie, bet kartu iki galo „niekur“.

Atlikus trijų Anglijos prestižinių universitetų lietuvių studentų ir absolventų atstovų kultūrinės tapatybės analizę, iš-

ryškėjo kelių sluoksnių – miesto gyvenotojo, etnografinio regiono atstovo, valstybės piliečio, europiečio, tarptautinio piliečio – tapatybių mišinys. Kiek religinė tapatybė yra svarbi ir kaip ji traktuojama tarp Anglijoje gyvenančio akademinio lietuvių jaunimo, atskleidė empirinio tyrimo apklausa. Trijų prestižinių universitetų studentų bei absolventų grupių dauguma buvo ateistai, Romos katalikai ir agnostikai. Kai kuriuose jauniosios kartos atsakymuose išryškėjo neapibrėžta religinė tapatybė.

Literatūra

- Aidis Rūta, Krupickaitė Dovilė. 2007. Jaunimo emigracijos tyrimas: Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos* 3: 36–50.
- Aidis Rūta, Krupickaitė Dovilė. 2009. *Kaip neišsivaistyti protų: Lietuvos studentų nuostatos emigruoti*. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Anderson Bridget, Ruhs Martin, Rogaly Ben, and Spencer Sarah. 2006. *Fair enough? Central and East European migrants in low-wage employment in the UK*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Bagdonavičienė Vida. 2008. Naujosios bangos emigracijos savasties paieškų įtaka lietuvių bendruomenės raidai. Žvilgsnis į JK bendruomenę iš Lietuvos. *Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenė: praeitis, dabartis, ateitis*: 184–197. Sud. D. Dapkutė. Kaunas: Versus aureus.
- Čiubrinskas Vytis. 2008. Tautinio identiteto antropologinio tyrinėjimo klausimai. *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*: 13–25. Sud. V. Čiubrinskas, J. Kuznecovienė. Kaunas: VDU leidykla.
- Čiubrinskas Vytis. 2005. Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje. *Sociologija. Mintis ir Veiksmas* 16 (2): 41–54.
- Didžgalvytė Monika, Pukelienė Violeta. 2010. Protų netekėjimas: užsienyje magistrantūros ar doktorantūros studijas baigusiuju reemigracijos analizė ir vertinimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai* 4 (1): 123–138.
- Donskis Leonidas. Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus. *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*: 173–187. Sud. V. Čiubrinskas. Kaunas: VDU leidykla.
- Eriksen Thomas H. 1993. *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Pluto Press. London-Boulder, Colorado.
- Eriksen Thomas H., Schober Elisabeth. 2016. *Identity Destabilised. Living in an Overheated World*. London: Pluto Press.
- Fuller Georgina. 2006. More than 345,000 migrants arrive after EU expansion. *Personnel Today*, 1 March, 2006. <http://www.personneltoday.com/hr/more-than-345000-migrants-arrive-after-eu-expansion/> (žiūrėta 2017 08 25)
- Gellner Ernest A. 1978. *Thought and Change*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ilgūnaitė Živilė. 2008. Britanijos lietuviai 1990–2007 m. *Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenė: praeitis, dabartis, ateitis*: 173–183. Sud. D. Dapkutė. Kaunas: Versus aureus.
- Kuzmickaitė Daiva. 2005. Recent Lithuanian Immigrants in Chicago: Gendered Strategies in Pursuit of a Legal Status or Barakudos, Kobietos and Alfonsai. *Beginnings and Ends of Emigration*: 157–172. Ed. by Dalia Kuizininė. Kaunas: Versus Aureus.
- Kuznecovienė Jolanta. 2009a. Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos: nuo konformizmo iki navigacijos. *Filosofija. Sociologija* 20 (2): 96–103.

- Kuznecovienė Jolanta. 2009b. Lietuvių imigrantų tautinės tapatybės darybos strategijos Airijoje, Anglijoje, Ispanijoje ir Norvegijoje. *Filosofija. Sociologija* 20 (4): 283–291.
- Liubinienė Neringa. 2006. Lietuvio emigranto įspūdis: diskurso analizė. *Socialiniai mokslai* 6, 2 (52).
- Liubinienė Neringa. 2006. Image of Lithuanian Emigrant: Discourse Analysis. *Socialiniai mokslai* 2 (52): 39–46.
- Mackela Paulius. 2018. Eastern Europeans in Britain: Successfully Integrated Citizens or Alienated Migrants? A Case Study of the Lithuanian Migrant Community in London. *Undergraduate Journal of Politics and International Relations* 1(1): 3, 1–12, DOI: <https://doi.org/10.22599/ujpir.46>
- Merkys Gediminas, Baršauskienė Viktorija, Antinienė Dalia. 2006. Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai. *Sportas* 3 (62): 36–42.
- Parutis Violetta. 2007. Galimybių šalis: ar gali Jungtinė Karalystė tapti lietuvių emigrantų namais? *OIKOS: lietuvių emigracijos ir diasporos studijos* 3: 22–35.
- Parutis Violetta. 2006. Construction of Home by Polish and Lithuanian Migrants in the UK. *Economic Working Paper*, No. 64, May. *OIKOS* 2: 9–29.
- Ramanauskaitė Egidija, Vaišnys Juozas Rimas, Kairaitytė Aušra, Buivydas Andrius. 2013. *Lietuvos akademinio jaunimo migracija: studijų aplinkos įtaka sprendimams*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Ramanauskaitė-Kiškina Egidija, Vaišnys J., Rimas, Kairaitytė-Užupė Aušra. 2015. *Visuomenės grupių tyrimai. Metinė apžvalga. 2013–2014. Lietuvos akademinio jaunimo migracija: studijų aplinkos įtaka sprendimams*. Kaunas: Versus Aureus.
- Skačkauskaitė Asta. 2007. Tarptautinės lietuvių migracija: studentų nuostatos, požiūris ir emigracinių galimybių įvertinimas. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos* 3: 51–60.
- Van Der Veer Peter. 2012. Religion. *The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*: 608–613. Second edition. Ed. by A. Barnard and J. Spencer. London-New York: Routledge.
- Žardeckaitė-Matulaitienė Kristina. 2010. Ar emigrantų lietuviai yra kitokie? *Tarptautinis psichologijos žurnalas: Biopsichosocialinis požiūris* 6: 155–166.

Šaltiniai

RAA ALT (Rasos Račiūnaitės-Paužuolienės asmeninis archyvas, Anglijos lietuvių tapatybė). B. I–IV.

Užr. R. Račiūnaitė-Paužuolienė Anglijoje ir Lietuvoje 2017 m.

Nuorodos

¹ Didžiosios Britanijos Darbo ir pensijų ministerijos duomenimis, po ES plėtros nuo 2015 m. balandžio mėn. iki 2016 m. kovo mėn. Didžiojoje Britanijoje įsidarbino daugiau nei 345 tūkstančių imigrantų iš Centrinės ir Rytų Europos. Didžioji Britanija buvo viena iš trijų ES valstybių, kuri kartu su Airija ir Švedija nedelsiant suteikė prieglobstį imigrantams iš Rytų Europos, kurie užpildė darbo rinkos spragas. Di-

džiausia migrantų grupė iš naujųjų ES narių buvo iš Lenkijos (204 895), antroje vietoje – iš Lietuvos (44 715), trečioje – iš Slovakijos (36 355) (Fuller 2006).

² Autorės 2017 m. vykdytas projektas „Anglijos lietuvių kultūrinė ir religinė tapatybė“ (reg. Nr. SA-1) finansuotas pagal Etninės kultūros globos tarybos 2017 m. konkurso Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2020 m. programą.